ИШОНЧ ВА ИНСОНИЙ КАПИТАЛ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШНИНГ АСОСИ СИФАТИДА: ЎЗБЕКИСТОН РИВОЖИ УЧУН ESG КОНЦЕПЦИЯСИНИНГ АҲАМИЯТИ

Муаллиф: Мадина Билалова,
Ўзбекистон HR Business Partners Ассоциацияси (BUSINESS HOLISTIC Alliance) раиси, Барқарор ривожланиш ва инсон капитали бўйича маслаҳатчи.

Аннотация

Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг трансформация жараёнида ESG (Environmental, Social, Governance) кун тартибининг ижтимоий ва бошқарувий жиҳатлари таҳлил этилади.

Муаллиф ишонч феноменига – ижтимоий капитал ва инсон салоҳиятининг асосий элементи сифатида – алоҳида эътибор қаратади. Шунингдек, аёл тадбиркорлар ва HR ҳамжамиятининг янги жавобгар ва шаффоф корпоратив маданиятни шакллантиришдаги ролини кўрсатади.

Тадқиқотда халқаро олимлар (Асемоглу, Фукуяма, Норт) асарлари, Жаҳон банки, OECD ва БМТТД таҳлилий ҳисоботлари, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг норматив-ҳуқуқий базаси – жумладан Президентнинг 2024 йил 30 августдаги ПФ-132-сон Фармони ва “2030 йилгача яшил иқтисодиётга ўтиш стратегияси” асос қилиб олинган.

Калит сўзлар: ESG, ишонч, инсон капитали, аёл тадбиркорлиги, барқарор ривожланиш, Ўзбекистон, BUSINESS HOLISTIC.

Кириш

Замонавий иқтисодиёт тобора кўпроқ нео-институционал тамойилларга – шаффофлик, ижтимоий жавобгарлик ва иқтисодий муносабатлар иштирокчилари ўртасидаги ишончга – асосланмоқда. ESG (Environmental, Social, Governance) концепцияси илк бор БМТ ва IFC ташаббуслари (2004–2006 йй.) доирасида халқаро молиявий амалиётга тизимли равишда жорий этилган бўлиб, ҳозирги кунда компанияларнинг инвестиция жозибадорлигини ва миллий бошқарув институтлари етуклик даражасини баҳолашнинг асосий мезонига айланган.

Ўзбекистон Республикасида ESG кун тартибининг ривожланиши 2025 йилнинг “Атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва яшил иқтисодиёт йили” деб эълон қилиниши билан янги босқичга кўтарилди. Бу қарор жаҳон миқёсидаги

тенденцияларга – миқдорий ўсишдан сифатли, инсонпарвар ва ишончга асосланган барқарор ривожланишга ўтишга – мос равишда қабул қилинган.

HR Business Partners Ассоциацияси (HRBPA), BUSINESS HOLISTIC бренди остида фаолият юритиб, ESG тамойилларини инсон капитали орқали миллий сиёсат ва бизнес амалиётига жорий этиш бўйича етакчи институтлардан биридир. Ассоциация мутахассислар, бизнес етакчилари ва экспертларни бирлаштириб, ишонч, этика ва инклюзив корпоратив бошқарув маданиятини шакллантиришга ҳисса қўшмоқда.

Ушбу йўналишдаги асосий масалалар 2025 йилда бўлиб ўтадиган **“BUSINESS HOLISTIC 2025: Муфаққиятнинг асоси – ишонч” халқаро конференциясида** муҳокама қилинади, у ерда ишонч – ижтимоий ва иқтисодий капитал сифатида – барқарор ривожланишнинг асосий омили сифатида намоён этилади.

1. ESG ва ишонч институтининг назарий асослари

ESG ёндашувининг илмий ва амалий пойдевори халқаро ташкилотлар – Жаҳон банки, OECD ва UN Global Compact – томонидан белгиланган “масъулиятли инвестиция” ва “корпоратив фуқаролик” тамойилларига асосланади. Бироқ ESGнинг ижтимоий ва бошқарувий йўналишининг марказида ишонч институти ётади. Бу тушунча Фрэнсис Фукуяма томонидан “Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity” (1995) асарида чуқур таҳлил қилинган. Унинг фикрича, ишонч – бу жамиятнинг ўзини ўзи ташкил этиш ва инновациялар яратиш қобилиятини белгилайдиган ижтимоий капитал шаклидир. У транзакцион харажатларни камайтиради, институтлар самарадорлигини оширади ва янги бозорлар пайдо бўлишига хизмат қилади.

Замонавий иқтисодчилар, жумладан Дарон Асемоглу, таъкидлашича, давлат, бизнес ва жамият ўртасидаги ишонч даражаси ҳамда институтлар сифати узоқ муддатли иқтисодий муваффақиятнинг асосий мезонидир. Унинг асарларида (“Why Nations Fail”, 2012; “Power and Progress”, 2023) барқарор ривожланиш инклюзив институтлар, ижтимоий адолат ва жавобгарлик билан узвий боғлиқ эканлиги кўрсатилади.

Шундай қилиб, ESG бугунги кунда фақат ҳисобот тизими эмас, балки ишончга асосланган бошқарув фалсафаси бўлиб, унда шаффофлик, инклюзия ва ижтимоий шериклик иқтисодий сиёсатнинг асосий тузилма элементларига айланади.

2. Ижтимоий компонент (S): инсон капитали, ишонч ва гендер инклюзияси

Ўзбекистонда ESGнинг ижтимоий йўналиши инсон капиталини мустаҳкамлаш нуқтаи назаридан алоҳида аҳамиятга эга. Жаҳон банкининг (2023) ҳисоботларига кўра, аёлларнинг иқтисодиётдаги иштироки 10–15% га ошса, ЯИМ 1% га ўсиши мумкин.

Ўзбекистон ҳукумати аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш бўйича бир қатор давлат дастурларини амалга оширмоқда. Жумладан, Вазирлар Маҳкамасининг 2023 йилдаги 450-сон қарори "Аёллар бизнесини қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида" ҳамда Ёшлар ва Аёллар ишлари агентлиги ташаббуслари.

HR Business Partners Ассоциацияси ушбу йўналишда қуйидаги ташаббусларни илгари сурмоқда:

- аёл етакчиларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш;
- ESG тамойилларини корпоратив стратегияларга интеграция қилиш;
- бизнесда ишонч ва очиқлик маданиятини ривожлантириш.

3. Бошқарув компоненти (G): шаффофлик ва институционал ислоҳотлар

Ўзбекистон ESG интеграциясини рағбатлантириш учун бир қатор ҳуқуқий ва ташкилий чоралар кўрди:

• 2021 йилда қабул қилинган "Давлат харидлари тўғрисида"ги Қонун (ЗРУ-684-сон) тендер жараёнларида шаффофликни таъминлайди;

• 2023 йилда Президентнинг ПҚ-447-сон қарори билан "Яшил иқтисодиёт – 2030" стратегияси тасдиқланди;

• Президентнинг 2024 йил 30 августдаги ПФ-132-сон Фармони "Тадбиркорлар билан тўртинчи очиқ мулоқотда белгиланган вазифаларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида".

Бу ҳужжатлар давлат, бизнес ва жамият ўртасида ишончнинг янги архитектурасини шакллантириш учун асос яратади. Шу билан бирга, ESG корпоратив амалиётлари HRBPA шериклик ташаббусларида иштирок этувчи вазирликлар, банклар, қурилиш ва туризм компаниялари томонидан тобора фаол жорий этилмоқда – масалан, **BUSINESS HOLISTIC 2025 халқаро конференцияси** доирасида.

4. Таҳлилий кўриниш: Ўзбекистонда ESG тенденциялари

Кўрсаткич	2020	2023	Прогноз 2025
Аёлларнинг тадбиркорликдаги улуши	26%	34%	40%
ESG ҳисоботини жорий этган компаниялар	5%	12%	25%
Бизнеснинг давлат институтларига ишончи индекси	54%	61%	70%
Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар (млрд АҚШ доллари)	2.5	3.8	5.0

5. HRBPA таклифлари

Давлат учун:

- Миллий ESG стратегиясини ишлаб чиқиш ва аниқ кўрсаткичлар белгилаш;
- ESG рейтинг тизимини жорий этиш;
- “Яшил иқтисодиёт” соҳасида аёллар ва ёшлар учун таълим дастурларини қўллаб-қувватлаш.

Бизнес учун:

- ESG тамойилларини корпоратив стратегияларга интеграция қилиш;
- Ишонч ва очиқликнинг ички стандартларини ривожлантириш;
- Университетлар ва ННТлар билан ҳамкорлик лойиҳаларини яратиш.

HR ҳамжамияти ва HRBPA учун:

- ESG таълим дастурларини илгари суриш ва **BUSINESS HOLISTIC ACADEMY** фаолиятини кенгайтириш;
- Халқаро ҳамкорликни кучайтириш;
- ESG платформаси – Trust Capital Index Uzbekistanни яратиш.

6. ESG платформаси “Trust Capital Index Uzbekistan” концепцияси

“Trust Capital Index Uzbekistan” ESG платформаси миллий миқёсда ишлаб чиқилаётган аналитик восита бўлиб, корпоратив секторда ишонч, ижтимоий жавобгарлик ва шаффофлик даражасини баҳолашга қаратилган. Лойиҳа ташаббускори ва координатори – **HR Business Partners Ассоциацияси (BUSINESS HOLISTIC)**.

Платформанинг мақсади – Ўзбекистон Республикасидаги компаниялар ва давлат тузилмаларида ижтимоий ҳамда бошқарув амалиётларининг сифатини

баҳолаш имконини берадиган ягона рейтинг ва таҳлилий маконни шакллантиришдан иборат.

Индекси асосий параметрлари:

1. **Social (S):** аёллар иштироки, меҳнат шароити, инсон капитали ривожи, корпоратив маданият.
2. **Governance (G):** ҳисобот шаффофлиги, бизнес этикаси кодексларига риоя қилиш, коррупцияга қарши амалиётлар, бошқарув самарадорлиги.
3. **Trust Capital:** ташкилотга нисбатан жамоат ишончи даражаси (эксперт баҳолари, очиқ маълумотлар ва шериклик ташаббуслари орқали).

Вазифалар:

- Миллий ESG баҳолаш методологиясини ишлаб чиқиш;
- Иқтисодиёт соҳалари бўйича йиллик Trust Capital Index яратиш;
- Ҳудудлар ESG етуклик хариталарини тайёрлаш;
- Инвесторлар учун очиқ ESG метрикалар тизимини яратиш.

Кутилаётган натижалар:

Лойиҳа Ўзбекистон иқтисодиётида ишончнинг ролини чуқур англашни таъминлайди, халқаро инвесторлар учун мамлакат жозибадорлигини оширади ва HRBPАнинг ESG ва инсон капитали соҳасидаги миллий эксперт маркази сифатидаги мавқеини мустаҳкамлайди.

Хулоса

ESG – бу фақат бошқарув методологияси эмас, балки этик координаталар тизими бўлиб, унда ишонч давлат ва бизнес барқарорлигининг асосий ўлчовига айланади. Ижтимоий жавобгарлик, аёлларнинг иқтисодиётдаги иштироки ва очиқ бошқарув – инқирозларга чидамли институтларни шакллантиради.

Ўзбекистон “яшил иқтисодиёт” ва инсон капитали сиёсатини илгари суриб, ишонч иқтисодиётини барпо этишга тайёрлигини намоён этмоқда. Бу ғоя **HR Business Partners Ассоциацияси / BUSINESS HOLISTIC Alliance** миссиясининг марказида ётади: иқтисодиёт, жамият ва инсонни жавобгарлик ва ишонч орқали боғлаш.

Адабиётлар ва манбалар

1. Acemoglu D., Robinson J. (2012). Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. Crown Business.
2. Acemoglu D., Johnson S. (2023). Power and Progress: Our Thousand-Year Struggle Over Technology and Prosperity.
3. Fukuyama F. (1995). Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. Free Press.

4. World Bank (2023). Human Capital Index Report.
5. OECD (2022). Corporate Governance and ESG Frameworks.
6. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат харидлари тўғрисида”ги Қонуни (ЗРУ-684), 2021 й.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-132-сон Фармони, 2024 йил 30 август.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-447-сон Қарори “2030 йилгача яшил иқтисодиётга ўтиш стратегияси тўғрисида”, 2023 й.